

ACTIVITATEA VICARULUI IACOB POPA ÎN RUSIA PENTRU CAUZA ROMÂNEASCĂ. RECRUTAREA VOLUNTARILOR ROMÂNI TRANSILVĂNENI (1917-1918)

Mihai-Octavian GROZA*

Problematica formării detașamentelor de voluntari, din prizonierii români, foști combatanți în armata austro-ungară în timpul Primului Război Mondial, a fost un subiect îndelung studiat în ultimele decenii (a se vedea excelentele lucrări ale istoricilor Ioan I. Șerban, Vasile Dudaș, Cornel Țucă ș.a.)¹, însă, continua cercetare a documentelor de arhivă ne permite o abordare nouă a fenomenului, în contextul activității de recrutare a voluntarilor. Am ales această temă de cercetare deoarece activitatea de recrutare a vicarului Iacob Popa este aproape necunoscută și într-o egală măsură necercetată, cu toate că bibliografia dedicată fenomenului cuprinde un număr impresionant de titluri, unele regăsite și în cuprinsul lucrării de față.

Acesta a trăit și a activat într-o perioadă de mari frământări politice și naționale a românilor transilvăneni, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din prima jumătate a celui următor². Pentru a înțelege cât mai bine importanța celor ce urmează a fi consemnate, vom schița, în câteva rânduri, o scurtă biografie a vicarului Iacob Popa. S-a născut la 11 decembrie 1878, în localitatea Teiuș, comitatul Alba Inferioară. Legat de formația sa intelectuală, știm că a urmat studiile teologice la Blaj și a absolvit Facultatea de Drept din Budapesta. În perioada 1901-1904 s-a afirmat în domeniul activității ecleziastice și politico-administrative a Transilvaniei, la Blaj, Făgăraș, dar și la București și Iași³. Dintre funcțiile ocupate amintim: practicant la oficiul arhidiecezan Blaj (1900-1901), vicenotar și arhivar consistorial (1901-1904), protonotar consistorial (1904-1910), secretar mitropolitan și directorul cancelariei mitropolitane (1910-1912), vicar foraneu arhiepiscopal și paroh al Făgărașului (1912-1920), asesor consistorial în Blaj și rector al internatului de băieți, canonic scolastic, canonic cantor și canonic lector⁴. În timpul Primului Război Mondial, ca vicar al Făgărașului, și-a oferit serviciile armatei române, urmând-o în retragere la București și ulterior la Iași. Aici va publica un apel în ziarul *Neamul românesc* prin care îndemna refugiații transilvăneni să ceară:

„[...] cetățenia română, apoi cei destoinici să facă vreun serviciu în armată, să intre la armată, iar pe cei neapți pentru armată, precum și pe femeii și copii, îi va îngriji statul român”⁵.

* Masterand, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca; e-mail: grozamihai@ymail.com.

¹ Vezi Șerban 2003; Dudaș 1996; Țucă 2011.

² Botezan 1978a, p. 1-2.

³ Ignat 2011, p. 8.

⁴ ANRSJC, fond *Personal Iacob Popa*, număr de inventar 536, document 86, f. 1.

⁵ Popa 1917, p. 1.

Printr-o scrisoare, datată la 4 ianuarie 1917, adresată ministrului de război Vintilă Brătianu, vicarul Iacob Popa solicita înrolarea sa în armata română, mai precis în comisiile ce urmau să plece în Rusia cu misiunea de recrutare de voluntari din rândul prizonierilor români ardeleni, motivând că:

„Sunt aproape patru luni de când am plecat din Făgăraș, deodată cu retragerea armatelor române. Îndată ce am sosit la București, am căutat să-mi dobândesc oarecare aplicațiune din care să-mi câștig mijloacele de existență, fiindcă nu-mi convine să iau ajutoare fără osteneală. În mijlocul întâmplărilor grele, încercarea n-a reușit. Drept aceea, din același motiv vă rog, cu tot respectul să binevoiți a mă primi în armată”⁶.

În luna mai a aceluiași an a plecat în Rusia, în calitate de membru în comisia de recrutare a voluntarilor din rândul prizonierilor români transilvăneni. Întors din Rusia, la Iași, începând cu 1 noiembrie și până la 18 decembrie 1918, a servit în cadrul Corpului de Voluntari „Avram Iancu”, ca preot militar, cu gradul de căpitan. În 1920 a revenit la Făgăraș, unde și-a găsit averea risipită, deoarece autoritățile austro-ungare îl declaraseră trădător și îi confiscaseră toate bunurile. Moare la 10 septembrie 1937, regretat de toți cei ce l-au cunoscut și apreciat⁷.

Potrivit statisticilor existente, numărul prizonierilor români din Rusia, proveniți din rândurile armatei austro-ungare, ajungea la sfârșitul anului 1917 la circa 120000 de oameni din Transilvania, Banat și Bucovina⁸. În primii ani ai războiului, mai precis în perioada neutralității României, prizonierii din Rusia nu și-au putut manifesta sentimentele naționale decât, cel mult, prin scrisori expediate autorităților române. Pe de o parte, această atitudine reținută a prizonierilor români poate fi explicată prin relativa lor izolare pe cuprinsul Imperiului Țarist, în sensul că majoritatea lor, provenind din rândurile țăranimii, erau dispersați în regiunile agricole. De cealaltă parte, neutralitatea adoptată de statul român, între anii 1914 și 1916, a determinat guvernul de la București să declare în mod formal că problema prizonierilor transilvăneni era o problemă internă a Austro-Ungariei. În același timp, închiderea graniței dintre România și Rusia, în perioada neutralității, a împiedicat imigrația românilor ardeleni, în frunte cu Vasile Lucaciu și Octavian Goga, să se intereseze de românii ajunși prizonieri în Rusia⁹. Această atitudine reținută a dispărut odată cu intrarea României în război, împotriva Puterilor Centrale, când aproximativ 40000 de români transilvăneni s-au adresat autorităților rusești, cerându-le să li se permită trecerea ca voluntari în armata română pentru a lupta împotriva adevăraților lor dușmani¹⁰.

În octombrie 1916, Marele Stat Major al Armatei Ruse a expediat un prim ordin către comandanții lagărelor de prizonieri, în care se menționau detaliile unui schimb de militari între Rusia și România, de aproximativ 15000 de oameni provenind din provinciile Imperiului Austro-Ungar. Într-un alt ordin, din noiembrie 1916, se arăta că aceștia vor fi trimiși să lupte pe frontul din Moldova, în

⁶ ANRSJC, fond *Personal Iacob Popa*, număr de inventar 536, document 155, f. 1.

⁷ Botezan 1978a, p. 2; vezi și Groza 2012, p. 380-381.

⁸ Nemoianu 1922, p. 55.

⁹ *Ibidem*, p. 3-6; Popescu 1978, p. 430.

¹⁰ Ganea 1938, p. 323.

cadrul armatei române, dar numai cei care doreau să facă acest lucru de bună voie. Locul de întâlnire al voluntarilor a fost fixat la Darnița, lângă Kiev¹¹. Până la sfârșitul lunii decembrie 1916, pe baza acestui ordin, au fost concentrați la Darnița 220 de ofițeri și 1200 de subofițeri, cărora li s-au adăugat, la începutul anului 1917, încă aproximativ 300 de voluntari sosiți din Siberia. În fruntea lor a fost desemnat avocatul Victor Deleu, cu gradul de sublocotenent¹².

Izbucnirea revoluției „burghezo-democratice” în Rusia, în februarie 1917¹³, a radicalizat starea de spirit a prizonierilor români, care, aflați la Darnița, în vederea înrolării lor ca voluntari se legau prin jurământ să lupte alături de armata română pentru unirea Transilvaniei cu România. Ei semnau un angajament prin care se obligau să devină ofițeri, subofițeri și soldați ai armatei române:

„[...] Din momentul iscăririi acestui angajament ne socotim ca ofițeri, subofițeri și soldați ai României. În calitatea aceasta noi ne vom bucura de toate drepturile și beneficiile, de care se bucură ofițerii, subofițerii și soldații armatei române [...] în schimb oricare dintre noi nu ar răspunde la chemare, va fi socotit dezertor și pentru orice călcare de lege vom fi judecați după legile românești. Dumnezeu să ne ajute, ca prin lupta noastră să desrobim țările locuite de români și să întemeiem pe vecie România mare, glorioasă, puternică și fericită”¹⁴.

Din voluntarii concentrați la Darnița, mutați apoi la Kiev, s-a format primul batalion, care, la 3 iunie 1917, a pornit spre Iași¹⁵.

¹¹ Botezan 1978b, p. 276-277; Șerban 1989, p. 433.

¹² ANRSJC, fond *Personal Victor Deleu*, număr de inventar 161, document nr. 40, f. 5. La Darnița, în data de 13/26 aprilie 1917, a fost elaborată Proclamația voluntarilor (sau Memoriul-Manifest de la Darnița), în care era invocat dreptul de autodeterminare, voluntarii exprimându-și dorința desprinderii de Imperiul Austro-Ungar, de realizare a statului național pe bazele „democrației universale” (Bocșan 1997, p. 227-228).

¹³ Trebuie subliniat că anul 1917 este anul „oboselii popoarelor” combatante, în fața unui război interminabil, această epuizare cuprinzând soldații, care suportau suferințele și greutățile frontului, pentru un rezultat pe care nimeni nu-l întrevădea. Toate statele implicate în acest conflict cunosc crize profunde (explicabile prin reflexele de supraviețuire ale soldaților greu încercați de ofensivele ucigătoare și de sentimentul că sunt sacrificați), cea mai gravă fiind cea care atinge Rusia, unde regimul țarist este înlăturat. Soarta României era direct legată de Imperiul Țarist, în ceea ce privește continuarea ostilităților. În momentul în care noul guvern de la Petrograd s-a adresat statelor beligerante, solicitându-le încetarea operațiunilor militare și încheierea păcii, a fost cât se poate de evident că, mai devreme sau mai târziu, Rusia va ieși din război. Ulterior și România va fi obligată să încheie pacea cu Puterile Centrale (Berstein, Milza 1998, vol. I, p. 76-77; Zamfir, Baci 1995, p. 273).

¹⁴ ANRSJC, fond *Personal Iacob Popa*, număr de inventar 536, doc. 168, f. 1.

¹⁵ Un moment deosebit l-a constituit sosirea la Iași, la 7 iunie 1917, a acestui prim detașament de voluntari, condus de Victor Deleu. În cuvântarea ținută, Victor Deleu afirma următoarele: „Am venit pentru că aici ne-a chemat în primul rând sângele și neamul. În al doilea rând, dragostea de această țară liberă la care zburau zilnic visurile noastre [...] Și mergând înainte vom birui, pentru că nu sunt așa de înalți Carpații, cât ne sunt inimile de înălțate”. La 8 iunie a avut loc depunerea jurământului în Piața Unirii, în prezența regelui Ferdinand, a primului-ministru Ionel I. C. Brătianu și a unei mari mulțimi de români, al cărui entuziasm era de nedescris. Prezentând acest moment, Victor Deleu, relata: „Sub cutele drapelului tricolor, cu mâna dreaptă întinsă către Dumnezeu, cu glas hotărât și puternic, noi voluntarii am făcut legământul sfânt pentru apărarea țării și suveranului” (ANRSJC, fond *Personal Victor Deleu*, număr de inventar 161, document 17, f. 10). Primirea entuziasmantă făcută primului eșalon de voluntari a avut drept urmare impulsivitatea acțiunilor privind organizarea comisiilor de recrutare, care urmau să plece în Rusia.

La începutul acțiunii de recrutare a voluntarilor, ofițerii care se ocupau de aceasta arătau greutate în împănate, dat fiind faptul că marii latifundiari și marii proprietari ruși nu doreau pierderea brațelor de muncă rentabile, în condițiile în care poporul și soldații ruși își manifestau tot mai puternic nesupunerea și revolta împotriva stăpânilor. Atitudinea binevoitoare a autorităților și a Marelui Stat Major al Armatei Ruse a culminat cu ordinul din 22 august 1918, care admitea recrutarea unui număr de 30000 de voluntari români și extinderea ariei de recrutare, în întreaga Rusie. Prin această măsură, s-a deschis perspectiva unei ample acțiuni de reorganizare și redistribuire a comisiilor de recrutare, al căror număr a crescut. Astfel, fiecare membru al comisiei devenea un propagandist și un recrutor, având dreptul de a-și lua ajutoare din rândurile prizonierilor capabili, în special ofițeri, cu un anumit nivel intelectual. Ei erau dotați cu broșuri, cu manifeste și gazete, în special *România Mare* (însuși numele acesteia având o semnificație majoră pentru mentalul colectiv) care a apărut la Kiev în 23 de numere în perioada iulie-decembrie 1917¹⁶.

În urma redistribuirii teritoriale, în circumscripția Moscovei și-a desfășurat activitatea Comisia a III-a, celelalte activând în circumscripțiile Kiev, Kazan și Omsk. Aceasta era formată din maiorul Gheorghe Plesnilă, sublocotenentul Ilie Cucu, precum și din vicarul Iacob Popa. Date și informații privind activitatea de propagandă a comisiilor de recrutare ne sunt oferite de însemnările vicarului mai sus amintit. Acestea ne oferă o descriere plastică a evenimentelor, clericul făcându-și, astfel, intrarea în istorie ca participant la Primul Război Mondial. Succesele obținute de comisie au fost consemnate de vicar în rapoarte periodice, unde menționa amplele acțiuni desfășurate în circumscripțiile militare ale Moscovei, printr-o campanie de propagandă cu rezultate pozitive în majoritatea centrelor de concentrare a prizonierilor români. Tabelele întocmite de vicarul Iacob Popa, în care erau înregistrați viitorii voluntari și în care se consemnau comuna natală și comitatul de unde proveneau, ne ajută să constatăm că majoritatea celor recrutați erau originari din Transilvania, Banat și din comitatele vestice și, într-o măsură mai mică, din Bucovina¹⁷.

În vederea recrutării voluntarilor, Comisia a III-a și-a desfășurat activitatea mai ales în guberniile Orel și Kursk, fixându-și centrul în orașul Borisoglebsk¹⁸. Activitatea de propagandă în rândurile prizonierilor români se materializa în mitinguri și discursuri ținute în mijlocul acestora. În ședințele organizate pentru a-i convinge de necesitatea înrolării voluntare, Iacob Popa vorbea de faptul că jurământul dat împăratului de la Viena nu-i obliga cu nimic pe prizonierii din Rusia, accentuând rolul lor important, fundamental, pe care îl puteau avea la „acest război sfânt”, scopul luptei fiind unul nobil, unirea Transilvaniei cu România. În primele luni de activitate, până în luna septembrie, s-au înregistrat unele succese, dar după aceea tot mai puțini prizonieri ardeleni se înscriau ca voluntari, deoarece propaganda bolșevică și ideile pacifiste îi făceau să creadă că războiul se va termina

¹⁶ Șerban 1989, p. 434; Șerban 2004, p. 175-185.

¹⁷ ANRSJC, fond *Personal Iacob Popa*, număr de inventar 536, doc. 160, 161, 171, 176, 178, 186, 195, 201, 223 (documente care conțin tabelele întocmite de vicarul Iacob Popa).

¹⁸ În regiunea Voronej.

repede și că în curând vor pleca spre casă¹⁹. De pildă, în lagărul din orașul Borisoglebsk, din 82 de prizonieri, participanți la cuvântarea vicarului Iacob Popa, nu s-a înscris nici măcar un voluntar, ceea ce l-a determinat pe vicar să afirme că:

„[...] la urmă am avut o foarte amară decepțiune pentru că niciunul nu s-a anunțat voluntar. Erau niște elemente ticăloase [...] oameni lipsiți de orice cultură și de orice ideal”²⁰.

Așa cum afirmam în rândurile de mai sus, activitatea de propagandă în rândul prizonierilor se materializa în mitinguri și discursuri ținute în mijlocul acestora. Eugenia Bârlea consideră că un element foarte important pentru succesul întâlnirilor era reprezentat de discursul însuși și mai ales de forma în care ideile politice erau îmbrăcate, pentru ca acestea să fie accesibile nivelului de înțelegere al soldaților, în marea lor majoritate țărani. Cuvântările, în măsura în care ni s-au păstrat relatări despre ele, se remarcă prin coloratura lor religioasă. Ilustrative în acest sens sunt discursurile vicarului Iacob Popa, ce se aseamănă ca formă și conținut cu predicile, cu un limbaj, de asemenea, marcat de vocabularul religios, dovedind faptul că aceste alocuțiuni sunt ale unui cleric angajat politic, acțiune ce avea în Transilvania o vechime mai mare de un secol²¹. În plus, cuvântările vicarului sunt puternic impregnate de factorul istoric. De exemplu, în alocuțiunea rostită în 11 august 1917, Iacob Popa prezenta istoria românilor ca pe o succesiune a vârstelor omenești: copilărie, tinerețe, maturitate/bătrânețe. Copilăria este marcată de personalitățile unor mari domnitori, precum Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Totodată, le vorbește despre Huniazi, despre Nicolaus Olahus, precum și despre familiile nobiliare maghiare ridicate dintre români, încercând astfel să le trezească mândria de urmași care să se facă demni de asemenea înaintași. Tinerețea culminează cu momentul 1877/1878, după care începe vârsta maturității, în care trebuia să se realizeze unitatea politică. Adesea, comparațiile sale nu sunt alese cu inspirație, în aceeași cuvântare vicarul considerând intrarea României în război ca fiind un moment comparabil ca importanță cu coborârea Sfântului Duh peste apostoli. Cu toate acestea, vicarul Iacob Popa a intuit că se adresa unui public al cărui orizont nu trecea dincolo de hotarele satului, pentru care valorile esențiale erau cele tradiționale și pentru care realitatea transcendentă e mai aproape decât istoria, o lume care nu ieșise încă, în totalitate, din atitudinea de boicotare a istoriei²².

De o deosebită valoare istorică sunt și însemnările despre eșecurile înregistrate de comisiile de propagandă. Conform celor consemnate de vicarul Iacob Popa, în cadrul întâlnirilor cu voluntarii, cel dintâi care lua cuvântul era șeful comisiei, maiorul Plesnilă, ofițer a cărui imagine se remarcă prin distorsionarea mesajului transmis către prizonieri, adeseori Iacob Popa fiind nevoit să intervină

¹⁹ Lovin 1998, p. 126.

²⁰ ANRSJC, fond *Biblioteca Centrală Blaj*, număr de inventar 1166, dosar Iacob Popa - Caietele de însemnări din Primul Război Mondial, caiet V, însemnarea din 17 septembrie 1917.

²¹ Bârlea 2000a, p. 172; Bârlea 2000b p. 167-176. Vezi și Vulea 2007.

²² Bârlea 2000a, p. 172-174.

pentru a repara discursurile acestuia, redând adevăratele scopuri ale misiunii²³. Nu putem să nu ne întrebăm: ce anume determina distorsionarea mesajelor maiorului Plesnilă²⁴, ce anume determina eșecul discursurilor acestui delegat? Desigur, se poate formula doar un răspuns sub formă de supoziție și anume, în cazul acestui delegat al României, era vorba de o lipsă de abilitate în comunicarea cu soldații-țărani și totodată existența unei ignoranțe politice, acesta nefiind bine informat în ceea ce privește problema ardeleană.

Numeroasele rapoarte întocmite de Jacob Popa, precum și memoriile lăsate, ne relevă și greutatea misiunii de recrutare, primele reacții venind dinspre cei fideli jurământului față de împărat. De asemenea, majoritatea prizonierilor nu erau conștienți de cauza pe care erau chemați să o apere, considerând că participând la întrunirile organizate de comisiile de recrutare vor fi recrutați cu forța. Pe lângă cauzele redată mai sus, am putea menționa și situația destul de comodă, mai ales a prizonierilor care trăiau în gospodăriile țărănești:

„Țăranului rus nu-i pasă că prizonierul trăiește cu nevasta sau fata lui, principalul era să aibă satul cât mai multe brațe de muncă pentru prezent și viitor. Mai era și dispoziția guvernului rus ca văduvele de război să primească pentru lucrul câmpului câte un prizonier țăran; acesta intra în toate drepturile răposatului stăpân”²⁵.

La aceste aspecte am mai putea adăuga și riscurile înrolării ca voluntari, pe care mulți prizonieri nu mai erau dispuși să și le asume. Să nu uităm că activitatea de recrutare se desfășura în paralel cu tulburările revoluției bolșevice și cu răspândirea ideilor pacifiste, prizonierii trăind cu speranța încheierii păcii și grabnica întoarcere a lor acasă.

Însemnările vicarului Jacob Popa ne relevă nu doar reticenta prizonierilor, ci și bucuria și entuziasmul cu care unii prizonieri au întâmpinat comisia de recrutare. De pildă, în raportul din 8 noiembrie 1917 se consemnau următoarele:

„Am avut parte în ziua aceea de un episod care mi-a procurat multă mângâiere sufletească, așa precum n-am întâlnit până acum în escursiunea prin Rusia. Într-o amiază treceam cu plutonierul Pop printr-un fel de parc al orașului Putivl, când deodată năvălesc spre noi, printre tufe, trei oameni tineri: bine că v-a adus Dumnezeu, de mult v-am așteptat. Acum vă rugăm să nu ne mai lăsați aici și să ne scoateți din robia asta amară. Cum am luptat în rândurile dușmanilor noștri, vrem să luptăm de bună voie pentru limba noastră”²⁶.

²³ ANRSJC, fond *Biblioteca Centrală Blaj*, număr de inventar 1166, dosar Jacob Popa - Caietele de însemnări din Primul Război Mondial, caiet V, f. 20, 39.

²⁴ În memoriile sale, vicarul Jacob Popa consemna următoarele cuvântări ale maiorului Plesnilă: „Li-a vorbit domnul maior Plesneală pe lung și de toate. N-am fost mulțumit pentru că se părea că voește să nu ne lase nouă nimic de spus și folosea tonul și ideile spuse de mine până aici. Apoi spunea și bazne, ca de pildă, că România va da Rusiei atâția din prizonierii cei nemți și unguri, câți români prizonieri [!]i [va] da ea României, ca și când ar fi vorbit numai de un schimb de prizonieri și nu de voluntari; apoi că pe Franz Ferdinand s-a constatat că l-a ucis un ungur etc. [...]” (ANRSJC, fond *Biblioteca Centrală Blaj*, număr de inventar 1166, dosar Jacob Popa - Caietele de însemnări din Primul Război Mondial, caiet V, f. 20). Altădată le spunea că: „700000 de leșuri dușmane au rămas în România, că rușii ne-au promis Basarabia, că în România e egalitate și libertate ideală” (*ibidem*, f. 39).

²⁵ Bârlea 2000a, p. 170.

²⁶ ANRSJC, fond *Personal Jacob Popa*, număr de inventar 536, doc. 161, f. 1.

În dese rapoarte, Iacob Popa semnala și insuficiența muncii de propagandă care se datora numărului mic al subcomisiilor și instabilității acestora, precum și faptului că unii propagandiști plecaseră cu primele eșaloane de voluntari în țară. În aceleași rapoarte se sugerează și o serie de măsuri privind îmbunătățirea acțiunilor de recrutare, motivându-se că: „[...] propaganda este neapărat de lipsă și este singurul teren de activitate a comisiunilor”²⁷. Cu toate măsurile propuse, evenimentele petrecute în toamna anului 1917 în Rusia au făcut imposibilă continuarea acestei acțiuni, iar comisiile și subcomisiile și-au încetat munca până la sfârșitul lunii ianuarie 1918. Sistarea temporară a recrutării nu a însemnat și întreruperea activității de propagandă, care a continuat în limitele posibilului, voluntarii rămânând temporar pe loc, ei nemaifiind trimiși la Kiev. Printr-un ordin circular, comandamentul din orașul ucrainean mai sus menționat îndemna ca, în cazul în care noile autorități bolșevice interziceau acțiunile, comisiile să nu dezarmeze, ci să-și continue activitatea sub paravanul Crucii Roșii Române, ajutând prin bani și medicamente prizonierii români bolnavi și incapabili de muncă²⁸.

Prin discursurile sale, vicarul Iacob Popa a reușit să recruteze un număr considerabil de voluntari, reușind să creeze la rândul său subcomisii de recrutare, din cadrul voluntarilor. Plutonierul Alexandru Sachi (din Regimentul de Infanterie 82, căzut prizonier la 7 iulie 1915) și sergentul George Munteanu (din Regimentul de Honvezi 302, căzut prizonier la 22 mai 1916) au format o astfel de subcomisie, atașată vicarului²⁹. Ulterior, aceștia au fost trimiși la Kiev pentru echipare și instruire, după care vor activa în cadrul comisiei a III-a³⁰.

După preluarea puterii de către bolșevici, activitatea de recrutare a voluntarilor se diminuează. Iacob Popa va consemna în memoriile sale că prizonierii români veniți cu ultimele transporturi din Rusia sunt tot mai atrași de ideile pacifiste și de fraternizările de pe front, aceștia fiind în același timp mai reticenți față de comisiile de recrutare. După anunțarea păcii de către România și după ce drumul spre Chișinău a fost deschis prin Ucraina, Iacob Popa, asemeni multor alți prizonieri rămași în Rusia până când disoluția imperiului dualist a devenit evidentă, s-a întors acasă. La 20 iunie a ajuns la Iași, iar la 22 iulie a fost degrevat de sarcina primită în cadrul comisiei a III-a³¹.

Concluzionând, putem afirma că formațiunile de voluntari români au constituit o puternică forță, strângând în jurul lor românii transilvăneni, bănățeni și bucovineni, care și-au manifestat dorința de a lupta împotriva adevăraților lor dușmani. Importanța luptei voluntarilor români a avut, conform istoricului Cornel Țucă, un triplu aspect: politic, moral și militar. Apărut și afirmat într-o perioadă nefavorabilă românismului (în general) și României (în particular), datorită cunoscutelor forțe militare și politice ostile, fenomenul voluntariatului a avut un rol important în constituirea României Mari³².

²⁷ *Ibidem*, doc. 188, f. 1.

²⁸ *Ibidem*, doc. 215, f.1.

²⁹ *Ibidem*, doc. 119, f. 1.

³⁰ *Ibidem*, doc. 184, f. 1.

³¹ Lovin 1998, p. 128-130.

³² Țucă 2011, p. 13.

Prezentul demers, bazat mai cu seamă pe însemnările memorialistice și corespondența vicarului Iacob Popa, departe de a fi complet, propune o perspectivă și un punct de vedere asupra acțiunii de recrutare a voluntarilor, lăsând câmp deschis viitoarelor cercetări.

**The Activity of Vicar Iacob Popa in Russia for the Romanian Cause.
The Enlistment of Transylvanian Romanian Volunteers (1917-1918)**

(Abstract)

The subject regarding the participation of Romanian prisoner soldiers of the Austrian-Hungarian army in theaters of operations in the army of the Romanian Kingdom is very extensive and of great interest. General and specialty literature, memoirs, studies, articles, collections of documents, etc. issued during the war and, above all, in the post-war period, as well as rich archive sources allow a relatively original approach to the phenomenon. Starting from the research for the bachelor thesis, from the contact with various archives, memoiristic and secondary sources, the present paper represents an attempt to retrace the setup stages of the first Transylvanian and Bukovinian Romanian Volunteer Corps in Russia and the activity of Vicar Iacob Popa in enlisting and enrolling volunteers. Iacob Popa is an almost unknown and equally unstudied figure of historical Blaj. He lived and worked in a time of great national and political unrest for the Romanians in Transylvania in the first half of the 20th century.

We attempted to outline several stages of his activity, starting with the moment he volunteered for the enlistment commissions for Russia and continuing with his propaganda work for enlisting prisoners from Transylvania, Bukovina and Banat in the Romanian army, as well as with the records of his successes and failures in the mission he was entrusted with. The last part of the study is dedicated to the events that marked the end of the volunteer enlistment activity as well as its final stages under the Romanian Red Cross.

Abrevieri bibliografice

- ANRSJC - Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Cluj.
Bârlea 2000a - Eugenia Bârlea, *Perspectiva lumii rurale asupra Primului Război Mondial*, Cluj-Napoca, 2000.
Bârlea 2000b - Eugenia Bârlea, *Atitudinea prizonierilor ardeleni din Primul Război Mondial față de corpurile de voluntari*, în *ActaMP*, XXIII/II, 2000, p. 167-178.
Berstein, Milza 1998 - Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria secolului XX*, București, 1998.
Boșan 1997 - Nicolae Boșan, *Ideea de națiune la românii din Transilvania și Banat*, Cluj-Napoca, 1997.
Botezan 1978a - Ioana Botezan, *Catalog Iacob Popa*, Cluj-Napoca, 1978.
Botezan 1978b - Ioana Botezan, *Documente privind aspecte ale activității de recrutare a voluntarilor dintre prizonierii români transilvăneni și bucovineni din Rusia pentru a lupta pe frontul din Moldova în anul 1917*, în *Mehedinți*, I, 1978, nr. 1, p. 133-143.
Dudaș 1996 - Vasile Dudaș, *Voluntarii Marii Uniri*, Timișoara, 1996.
Ganea 1938 - Aurel Ganea, *Contribuția voluntarilor români ardeleni la Marea Unire*, în Tiron Albani (coord.), *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, p. 320-330.
Groza 2012 - Mihai-Octavian Groza, *Preoții români transilvăneni pe fronturile „Marelui Război”*, în Ana-Maria Macavei, Roxana Dorina Pop (coord.), *Serieri pe alese ... Lucrările Conferinței Naționale „O filă de istorie: om, societate, cultură în secolele XVII-XXI”*, Cluj-Napoca, 2012, p. 369-382.

Activitatea vicarului Iacob Popa în Rusia pentru cauza românească

- Ignat 2011 - Ioana Elena Ignat, *Viața cotidiană în Făgăraș în anul 1916. Însemnările vicarului Iacob Popa*, Cluj-Napoca, 2011.
- Lovin 1998 - Minerva Lovin, *Câteva aspecte privind voluntariatul românilor ardeleni în Rusia, reflectat în memoriile vicarului Iacob Popa (1917-1918)*, în *StudiaUBBH*, XLIII, 1998, nr. 1-2, p. 123-131.
- Nemoianu 1922 - Petru Nemoianu, *Prima Alba Iulie. Voluntarii români din războiul pentru întregirea neamului*, Timișoara, 1922.
- Popa 1917 - Iacob Popa, *Apel către românii transilvăneni, refugiați pe urma retragerii armatelor române*, în *Neamul românesc*, din 14 ianuarie 1917, p. 1.
- Popescu 1978 - Ion Popescu-Puțuri, *Unirea Transilvaniei cu România*, București, 1978.
- Șerban 1989 - Ioan I. Șerban, *Primul corp al voluntarilor transilvăneni și bucovineni din Rusia*, în *Apulum*, XXVII, 1989, p. 535-559.
- Șerban 2003 - Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului*, Alba Iulia, 2003.
- Șerban 2004 - Ioan I. Șerban, *Gazeta „România Mare”, organ de presă al Corpului Voluntarilor Români din Rusia (iulie-decembrie 1917)*, în *AUA*, VIII, 2004, p. 175-182.
- Vulea 2007 - Camelia Vulea, *Conduita preotului greco-catolic din Hațeg în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, între teorie și practică*, în Constantin Bărbulescu et alii (coord.), *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, vol. IV, Cluj-Napoca, 2007, p. 91-106.
- Țucă 2011 - Cornel Țucă, *Prizonierii români din armata austro-ungară internați în Rusia. Problema repatrierii*, Cluj-Napoca, 2011.
- Zamfir, Baci 1995 - Zorin Zamfir, Jean Baci, *Primul Război Mondial*, București, 1995.

Cuvinte-cheie: prizonierat, voluntariat, preot-militar, propaganda, Rusia.
Keywords: captivity, volunteer work, military chaplain, propaganda, Russia.

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. București (s. III, 1922-1947).
Academica	- Academica. Academia Română. București.
ACG	- Anuarul Comitetului Geologic. Institutul Geologic al României. București.
ACMI	- Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. București.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaBC	Acta Bacoviensia. Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale. Bacău.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Acta Siculica	- Acta Siculica. Analele Muzeului Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaZC	- Acta Zoologica Cracoviensia. Institute of Systematics and Evolution of Animals. Kraków.
ADIU	- АРХЕОЛОГИЯ І ДАВНЯ ІСТОРИЯ УКРАЇНИ. Kiev.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészt-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHR	- Asiatic Herpetological Research. Chengdu Institute of Biology. Chengdu.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „George Bariț” Cluj-Napoca. Cluj-Napoca vezi AIIA.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AInf	- Archäologische Informationen. Mitteilungen zur Ur- und Frühgeschichte. Bonn.
Altertum	- Das Altertum, Routledge, part of the Taylor & Francis Group.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AmAnthropol	- American Anthropologist. Washington, D.C.
AnB	- Analele Banatului; serie nouă. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Annales de Paléontologie	- Annales de Paléontologie. Association Paléontologique Française. Paris.

Lista abrevierilor

Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AntTard	- Antiquité tardive. Revue internationale d'histoire et d'archéologie (IVe-VIIIe s.). Turnhout.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. București.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
AR	- Archeologické rozhledy. Praha.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
ArbInstHalle	- Arbeiten aus dem Institut für Vor- und Frühgeschichte der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
ArchHung	- Archaeologia Hungarica, Dissertationes Archaeologicae Musei Nationalis. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten.
Argesis	- Argesis. Studii și comunicări. Muzeul Județean Argeș. Pitești.
Arheologija	- Archeologija. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArhRom	- Arhiva Română. Arhivele Statului. București
AȘUAIC-I	- Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie. Iași.
Athenaeum	- Athenaeum. Studi periodice di litteratura e storia dell'antichità. Pavia.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Alba Iulia.
AUSB	- Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, sectio Historica. Budapest.
AusgrabFunde	- Ausgrabungen und Funde. Berlin.
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Târgoviște.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
BÁMÉ	- A Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve. Szekszárd.
Banatica	- Banatica. Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BC	- Biblioteca și cercetarea. Cluj-Napoca.
BCH	- Bulletin de correspondance hellénique. L'Institut de correspondance hellénique d'Athènes (continuă Bulletin de l'Ecole française d'Athènes- 1868-1871). Atena.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Alba Iulia.
BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BG	- Boabe de grâu. București

Lista abrevierilor

BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIRSNB	- Bulletin de l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique. Bruxelles.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
BMI	- Buletinul Monumentelor Istorice. București.
BMJT	- Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie. Alexandria.
BMM	- Bibliotheca Musei Marisiensis. Seria Archaeologica. Târgu Mureș.
BMMK	- Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Békéscsaba.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
BollVerona	- Bollettino del Museo Civico di Storia Naturale di Verona. Verona.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
Britannia	- Britannia. A Journal of Romano-British and Kindred Studies. The Society for the Promotion of Roman Studies. Cambridge.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BSAF	- Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France. Paris.
BSHNT	- Bulletin de la Société d'Histoire Naturelle de Toulouse. Toulouse.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie, București.
Buletin foaie oficială	- Buletin foaie oficială. Iași.
BulletinAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. New York.
BulletinSGF	- Bulletin d'Société Géologique France. Paris.
Buridava	- Buridava. Studii și materiale. Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoteanu” Vâlcea. Râmnicu Vâlcea
BV	- Bayerische Vorgeschichtblätter. München.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carnets de Géologie	- Carnets de Géologie. Brest.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCGG	- Cahiers du Centre Gustave Glotz. Sorbonne (Paris).
CFS	- Courier Forschungsinstitut Senckenberg, Senckenberg Forschungsinstitut und Naturmuseum. Frankfurt am Main.
Ciências da Terra (UNL)	- Ciências da Terra (UNL). Earth Sciences Journal. Caparica.
ClausthalerGeo	- Clausthaler Geowissenschaften. Institut für Geologie und Paläontologie. Clausthal-Zellerfeld.

Lista abrevierilor

CMPUMichigan	- Contributions from the Museum Paleontology. The University of Michigan. Michigan.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, Seria Nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava. Suceava
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapesta.
Communications	- Communications. École Des Hautes Étude en Science Sociales – Centre D’Études Transdisciplinaires (Sociologie, Anthropologie, Politiques), Paris.
Copeia	- Copeia. American Society of Ichthyologists and Herpetologists. New York.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CRAcadSciParis	- Comptes Rendus De L’Academie Des Sciences. Serie II, Fascicule A - sciences de la Terre et des Planetes. Paris.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Published by Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumania	- Bács - kiskun Megyei Múzeumok Közleményei. Kecskemét.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d’archéologie et d’histoire ancienne. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DMÉ	- A Debreceni déri Múzeum Évkönyve. Debrecen.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtarából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
Dumerilia	- Dumerilia. Association des amis du laboratoire des reptiles et amphibiens du Muséum = AALRAM. Paris.
Eclogae	- Eclogae Geologicae Helvetiae. Swiss Journal of Geosciences. Swiss Geological Society. Zürich.
EHR	- The English Historical Review. Oxford University Press (UK).
Environment & Progress	- Environment & Progress. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Facultatea de Știința și Ingineria Mediului. Cluj-Napoca.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
ErdMúzÉvk	- Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve. Kolosvár (Cluj).
EstudiosAlava	- Estudios del Museo de Ciencias Naturales de Alava. Vitoria.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.

Lista abrevierilor

FbÖst	- Fundberichte aus Österreich. Wien.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FöldrKözl	- Földrajzi Közlemények. Budapest.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történelmi Múzeum. Budapest.
Gemina	- Gemina. Timișoara.
Geodiversitas	- Geodiversitas. Museum National d'Histoire Naturelle Paris. Paris.
Gerión	- Gerión. Revista de historia antigua, Universidad Complutense de Madrid. Madrid.
Germania	- Germania. Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
HAC	- Historiae Augustae Colloquia Nova Series. Bari.
Hantkeniana	- Hantkeniana. Periodical of the Department of Palaeontology, Eötvös University. Budapest.
Hermes	- Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie. Stuttgart.
Hesperia	- Hesperia. Journal of American School of Classical Studies at Athens. Athens.
Hierasus	- Hierasus. Muzeul Județean Botoșani. Botoșani.
HJ	- The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
Hrisovul	- Hrisovul. Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Facultatea de Arhivistică. București.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei (1880-1913). Deva.
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IA	- International Affairs. Royal Institute of International Affairs. London.
Instrumentum	- Instrumentum (Bulletin du Groupe de travail europeen sur l'artisanat et les productions manufacturées dans l'Antiquité. Montagnac.
Ioan Neculce	- Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei. Iași.
Iranica Antiqua	- Iranica Antiqua. Leiden.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
Îndrumător pastoral	- Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia. Alba Iulia
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAMT	- Journal of Archaeological Method and Theory. New York.
JCH	- Journal of Contemporary History. University of Cambridge (UK), University of Wisconsin at Madison (USA).
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago.
JMV	- Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle (Saale).
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSP	- Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.

Lista abrevierilor

JTa	- Journal of Taphonomy. Paleontological Network Foundation.
Klio	- Klio. Beiträge zur Alten Geschichte. Berlin.
Korunk	- Korunk. Kolozsvár. Cluj-Napoca.
KözlDebrecen	- Közlemények a Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Régészeti Intézetéből. Debrecen.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Marburger Studien	- Marburger Studien. Marburg.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Marmatia	- Marmatia. Baia Mare.
Mas de las Matas	- Mas de las Matas. Grupo de Estudios Mastnos. Mas de las Matas.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
MBGAEU	- Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
MedTrans	- Mediaevalia Transilvanica. Satu-Mare.
MÉFRA	- Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité. Roma.
Mehedinți	- Mehedinți - Istorie și cultură. Drobeta Turnu Severin.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MemMNHistNat	- Memoires du Museum National d'Histoire Naturelle - Serie C: Sciences de la Terre. Paris.
MemPadova	- Memorie degli Istituti di Geologia e Mineralogia dell' Università di Padova. Padova.
MES	- Middle Eastern Studies. The University of Texas at Austin.
MFME StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
MIAK	- Materialy i issledovanija po archeologii Kubani. Krasnodar.
MittUngGeo	- Mitteilungen aus den Jahrbuch der Kön. Ungarische Geologischen Anstalt. Budapest.
MKÉ	- Múzeumi és Könyvtári Értesítő. Budapest.
MKFIÉ	- A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve. Mitteilungen aus dem Jahrbuch der Kgl. ungar. Geolog. Anstalt. Annales Institutii Regii Hungarici Geologici. Budapest.
MN	- Muzeul Național de Istorie a României. București.
MÖSTA	- Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs. Österreichischen Staatsarchiv. Wien.
Natl Geogr Res	- National Geographic Research Journal. Washington, D.C.
NeuesJahrGP	- Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie Monatschafte. Stuttgart.
NTS	- The Nordic Textile Journal. University College of Borås. The Swedish School of Textiles.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc.

Lista abrevierilor

ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
Oltenia	- Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie – Istorie. Craiova.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
Oryctos	- Oryctos. Musée des Dinosaures d'Espéraza.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
PalaeoAfricana	- Palaeontologia Africana. Annals of the Bernard Price Institute for Palaeontological Research, University of the Witwatersrand. Witwatersrand. Johannesburg.
Paleobiology	- Paleobiology. The Paleontological Society. Gainesville.
Palevol	- Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des sciences. Issy-les-Moulineaux.
Pallas	- Pallas. Revue d'études antiques. Université du Mirail. Toulouse.
PamArch	- Památky archeologické. Praha.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Peuce	- Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
PLoS ONE	- PLoS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PNAS	- Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Washington.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences.
PPS	- Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-Londra.
Programm Mühlbach	- Programm des evangelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
Renașterea	- Renașterea. Cluj-Napoca.
RÉV	- Revue des études latines. Paris.
RevAquitania	- Revue Aquitania. Revue interrégionale d'archéologie. Aquitaine.
RHSEE/RESEE	- Revue Historique du Sud-Est Européen. Academia Română. București și Paris (din 1963 Revue des Études Sud-Est Européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RJTRG	- Romanian Journal of Tectonics and Regional Geology. București.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMGM	- Revista Muzeului de Geologie și Mineralogie. Cluj-Napoca.
RMM	- Revista Muzeelor și Monumentelor. București.
RMM-MIA	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă. București.

Lista abrevierilor

RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RRL	- Revue Roumaine de Linguistique. Academia Română - Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. București
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
SAA	- Studia Antiqua et Archaeologica. Iași.
SAHIR	- Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae. Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași. Iași.
SAI	- Studii și articole de istorie. București.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Deva.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SASTUMA	- Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde. Bonn.
SB	- Studia Bibliologica. București.
SBV	- Studia bibliologica Valachica. Târgoviște.
SC (Științele Naturii)	- Studii și Cercetări (Științele Naturii). Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCB	- Studii și cercetări de bibliologie. București (1955-1963).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCN	- Studii și cercetări numismatice. București.
SEER	- The Slavonic and East European Review. University College London.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMICont	- Studii și materiale de istorie contemporană. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMIMod	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMK	- Somogyi Muzeumok Kozlemenyei. Somogyi Megyei Muzeumok. Kaposwar.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul județean Satu Mare. Satu Mare.
StudArch	- Studia Archaeologica. Budapest.
StudGeolSalmanticensia	- Studia Geologica. Salmanticensia. Universidad de Salamanca. Departamento de Geología. Salamanca.
StudiaTGCV	- Studia. Theologia Graeco-Catholica Varadiensis. Oradea.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Geologia. Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Historia. Cluj-Napoca.
Študijne Zvesti AUSAV	- Študijne Zvesti. Archeologickeho Ustavu Slovenskei Akademie Vied. Nitra.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Sebeș.
Thraco-Dacia	- Thraco-Dacia. Institutul Român de Tracologie. București.

Lista abrevierilor

Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Istorie și Etnografie. Caransebeș.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).
Tisicum	- Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok evkönyve. Szolnok.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vjesnik	- Arheološkog muzeja u Zagrebu. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VZBGW	- Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien. Wien.
WPZ	- Wiener Prahistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prahistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad. Arad.